

ANDEN ANVENDELSE

Blomsterne farver gult (1). Lugten skal kunne fordrive møl og væggelus (2); tilsættes undertiden snustobak (3).

Stenkløver blev o. 1930 forsøgsdyrket og anbefalet til ensilering (4).

LITTERATUR: (1) 398 1821,778; (2) 398 1806,685 jf. 599b 2,426; (3) 599b 1,426; (4) 916 1930,208-10; 939 1930,70.

Kløver, *Trifolium*

Lave urter med 3-fingrede blade og røde, hvide eller gule blomster samlet i tæt klase («hoved») eller aks, bælgene indeholder ganske få (undertiden kun ét) frø.

Kløver 1533ff (kleuer, klewer) antagelig til klæbel, klebel = (klokke-)knebel e. lign. og da opstået ved en sammenligning med det runde blomsterhoved på enden af et skaft (især hos hvidkløver); i stednavne på Als: Kløverholm 1794, Kløvertoft 1796. *Smære* 1648ff, Jylland, af uvis oprindelse, måske til keltisk *sumer*, irsk *seamar* (for kløver). Man skelnede i Vendsyssel mellem den vildtvoksende *smære* og dyrkede hvidkløver (1), se nedenfor. *Brusurt* 1648-o. 1700, anvendt ved ølbrygning, se s. 220.

Honningen (nektaren) blev, vel navnlig af børn, suget ud af blomsterne, oftest rødkløverens (sml. s. 220); *suge* 1533 (swe)-1848; Bornholm 1856, Als 1914, *sugekop* 1533 (kop=hoved), *sugeurt*. 1626-1877, *himmelbrød* og *Vorherres brød* 1761-1877, ved Ålborg o. 1870, *sukkerbrød* 1767-1877, *honningkage* MSjælland 1791, *sugepatte* Ålborgeggen o. 1870, *surbrød* ved Roskilde o. 1870 (eller fordi de knuste blomster blev blandet i brødmel? s. 219), *Herrens brød* og *kopatte* Anholt 1891ff, *honningsød* Ribeggen, *suttenblomme* Manø o. 1900, *kløversuge* Bornholm, *sugeblomst* (2).

Klør eller *kløver* i kortspil o. 1700ff fra fransk *trèfle* = kløverplanten, jf. udtrykket *tref*, og skal vistnok symbolisere bondestanden. Et *trefkløver* om personer o.a. med nært tilhørsforhold, ligeså *firkløver* (3). - I jyske stedremser nævnes Sædding, Tång, Hanning og Lavstrup *smærer* (4). Talemåde: han er rigtig kommet på *æ smærer* = lever i gode kår (VJylland) (5).

En udsørgning i kløverbladsform af kage og ligtøj blev i S og VJylland kaldt »hønsefod« (6).

RØDKLØVER (1758 rød kløvergræs), *Trifolium*

Kortspillet »klør« er afledt af plantenavnet kløver. Maleri af C. Schleisner, 1862.

pratense, den største og bedst kendte af vore 16 kløverarter, med rosenrøde blomster i kugleformede hoveder. Alm. vildtvoksende og dyrket. *Engkløver* o. 1700-1829 (1648 purpurfarvet engkløver), *levekløver* Fyn 1837, *hestekløver* Bornholm, *rød sukkerblomst* Esbjergeggen (7), *kødrose* Fanø.

HVIDKLØVER, *Trifolium repens*, med krybende stængler og hvide blomster på lange stilke. Alm. dyrket og vildtvoksende på marker, enge osv. *Hvidkløver* 1678ff, *flæskeroser* Fanø (til forskel fra kødrose = rødkløver), *snerle* Skørpingeggen, også om andre krybende vækster, *griseblomme* (= -blomst) Manø o. 1900, *hvidsuge* Sundeved o. 1870, *hvid sukkerblomst* Esbjergeggen (8). - Færøerne: *seyðasmæra* (1781 sejasmæra) 'fårekløver' (9).

Blad med fire småblade, især af rød- og hvid-

kløver: *firkløver* (alm.), *smørfire* Mors, M og VJylland, ved Stege 1887, *lykke* NJylland, Falster, *lykkekløver* NFyn, Sjælland (10), se s. 221f. ALSIKEKLØVER 1837ff, *Trifolium hybridum*, opkaldt efter Alsike sogn mellem Stockholm og Upsala, hvor arten på Linnés tid skal have været vildtvoksende; ligner hvidkløver, men har hule stængler og lyserøde blomster. Almindelig foderurt, ofte forvildet på marker og langs veje. *Svensk kløver* 1843ff; Fyn, *rosenkløver* Sjælland o. 1870, *blegkløver* 1907 (11).

HAREKLØVER, *Trifolium arvense*; hele den spæde plante er blødhåret, småbladene meget smalle, de ganske små blegrøde blomster samlet i ovale eller valseformede, gråblåde og silkebløde aks, der gav anledning til de fleste navne. Alm. på tørre, sandede lokaliteter.

Harekløver 1648ff, *harefod* 1648–1877; *vangekløver* 1648, *markkløver* o. 1700, *trivelse* 1648–1877, Falster o. 1870, måske til tysk treiben = uddrive (anvendt mod diarré, s. 220), *katterumpe* o. 1700–1877, *kattekløver* 1812, *sandkløver* 1872, *sandsmære* Thy o. 1870, *haremus* Haderup Jylland o. 1870, *museleger* Vardeegnen o. 1870, *sølvknap* Søllerød o. 1870 *museøre* Møgeltonder, NSjælland, *mussenblomme* Manø, *musekløver*, -urt VJylland, Samsø, *lådendkløver* Jylland, *kattehale* Himmerland, Anholt, *lådning* Fyn, *grå-*

dusk Espe Fyn, *lådentus* Asserbo, Køgeegnen, efterleddet måske til tus = sammenfiltret tot; *mus*, *strandmus* og *museunger* Gilleleje, Hundested, *musehale* Kgs. Lyngby, *missekat* Gilleleje, Kgs. Lyngby, *lampepudser* Sjælland; *fostermøderblomst* Burkal Sønderjylland, *fostermøder* = jordemøder, navnet vistnok påvirket af stedmøderblomst, der ofte gror sammen med harekløver; *evighedsblomst* Slesvig o. 1900, *lukkerøv* Asserbo, anvendt mod diarré, s. 220 (12).

HUMLEKLØVER 1688ff, *Trifolium aureum*, har små guldgule, tilsidst blegrune blomster i et forholdsvist stort, tætblomstret hoved, der ligner humlens »kop« (bd. 2); hist og her, navnlig i NSjælland.

BLØDKLØVER 1837ff, *Trifolium incarnatum*, med purpurrøde blomster i ca. 4 cm lange valseformede aks, blev forhen (o. 1860ff) dyrket i Danmark som pryd- og foderplante; forvildet hist og her.

Kløverblad findes i danske sigiller fra begyndelsen af 1400-t (13).

To kløverblade over husgavle i Hvidovre kommunevåben 1938 anskueliggør en bymæssig bebyggelse på tidligere marker og enge, og fire i Gladsaxe kommunes våben 1948ff symboliserer dens fire landsbyer, fire i Høje-Tåsstrups kom-

Rødkløver. (HO).

Hvidkløver. (EH).

munevåben 1952ff dens gyldne agre, blomstrende kløverplante i Ledøje-Smørumms kommunevåben 1952ff jordens høje bonitet; tre om smørgul ring i Ølgod kommunes våben 1965ff står for Danmarks første andelsmejeri oprettet 1882 i Hjedning; firkløver omgivet af røde roser i Vallø kommunevåben 1965ff symboliserer de fire kommuner, som 1962 blev samlet til én storkommune, blomsterkransen = Mette Rosenkrantz lod Vallø slot opføre i 1500-t. Jernløse kommunevåben 1972ff har kløverblad omgivet af hestesko: egnens første bønder indførte kløverplanten, desuden findes i Nr. Jernløse kirkes kor et vindue formet som et kløverblad. Tre kløverblade i Stenlille kommunevåben 1977ff symboliserer de oldtidens første agerbrugere, som efterlod sig arkæologiske spor i Åmosen, der delvis ligger i kommunen; firkløver i Trehøje

kommunes våben 1975ff står for de fire kommuner, som 1970 blev lagt sammen, en tyttebærkvist for den gamle hede og et bygaks for landbruget, der afløste den.

Det tredelte kløverblad er vare- eller bomærke for mange danske virksomheder, således Danske Landboforeningers Frøforsyning, mejeriet Trifolium, Kløverblad-aluminium; i emblemet for bl.a. Det danske Spejderkorps, Dansk Idrætsforbund, Kolding Idrætsforening, Randers Freja. Firkløveren er firmamærke for Skanderborg Jern- og Zinksoldfabrik, Danske Elektroinstallatørers motor-abonnement, komitéen for Fars Dag (Lykkebladet), for en frisørsalon i Randers, et ægteskabsbureau i Ålborg, bilforretningen Lykke Madsen i København m.fl., emblem for bl.a. Dansk Sygeplejeråd, Middelfart Atlet- og Idrætsklub, Dansk Atletikforbund (atletiknålen),

Det landøkonomiske Ungdomsarbejde i Danmark (med 4 H'er: hoved, hjerte, hånd, helse – efter engelsk idé); Rådet for Større Færdselssikkerhed lod 1953 uddele små firkløvere af papir til opløbning på motorkøretøjers forrude, 4 T'er i bladene betød: takt og tone i trafikken – tak! (14). Firkløver er anbragt over indgangen til udstillingen Grønningen, København.

På opfordring af det argentinske udenrigsministerium blev efteråret 1936 sendt rødkløver og bøg som de danske nationalplanter til »Fredshaven« i La Plata (15).

LITTERATUR: (1) 228e 3,411; (2) 689 2,722–24; 696 1761,433; 360 1,1914,40; 634 12060; (3) 690 4, 1032; (4) 228e 3,411; (5) 228e 3,411; 939 1930,371; (6) 228e 1,752; (7) 689 2,729f; (8) 689 2,730f; 634

12060; (9) 751 151,160; (10) 689 2,723f; 830 6,1886, 207; 107; (11) 689 2,728; (12) 689 2,725–27; 634 12060,13473/8; (13) 854 8,1940,15; (14) 64 10/11 1953; (15) 296 53,1937,183f.

DYRKNING

På kalkmaleri o. 1325 i Keldby kirke ØMøn ses Moses m.fl. foran den brændende tornebusk på en kløvermark (1).

Både rød- og hvidkløver er oprindeligt vildtvoksende i Danmark; om førstnævnte skrives 1648, at den er almindelig på enge, grøfter, volde og kirkegårde, ellers »allevegne vild på marken, hvor der er græsrig jord« (2). Dyrkningen af begge kløverarter begyndte omtrent samtidig. RØDKLØVER sås på Femern (dengang dansk) o. 1710; herfra og – tidligere – fra Holland indfø-

Moses foran den brændende tornebusk midt i en dansk kløvermark afbildet på et kalkmaleri i Keldby kirke på Møn. Foto: Nationalmuseet.

res formentlig det første frø til udsæd (3). 1749 og 1756 berettes om rødskløveravl ved Berritsgård på Lolland (4), 1758 oplyses fra Slesvig, at rødskløveren anvendt som kvægfoder giver megen mælk og gør køerne fede, heste trives godt, når hakkelsen blandes med rødskløver og korn (5).

Dyrkningen i større stil begynder o. 1760 på de sydlige øer og i Sønderjylland, sidste sted navnlig på initiativ af pastor Philip Ernst Lüders, der i artikler om plantens dyrkning og nytte samt (1761) annoncer tilbyder at skaffe frø fra Femern og Holland. Strynø (1787ff) og Ærø er de første øer, som udlægger større arealer med rødskløver, senere følger Tåsinge, Langeland, Fyn, Lolland osv. (6); kammerherre Niels Juel forærer Valdemarslots bønder kløverfrø, men de kaster det på møddingen (o. 1760; 7). 8. december 1760 skriver borgmesteren i Kolding til amtsmand H. de Hoffmann: »Vær så bevågen imod en fattig mand og overlad mig 3 a 4 pund kløverfrø til foråret med liden efterretning, hvorledes samme skal omgås«; 1786 er nogle bønder omkring Kolding begyndt at avle rødskløver til staldfodring, men hvidskløveren vil ikke trives (8).

1773 fra Holsten: »Tilligemed havren ... sås kløver, en slags overmåde godt hestefoder, endnu bedre end havre« (9); 1778 gives en længere anvisning på dyrkningen især til staldfodring (10). Efter udskiftningen og fællesdriftens ophør (1781) vinder rødskløveren mere terræn, men endnu o. 1800 bliver den langtfra dyrket ved alle større gårde, og kun meget få mindre (11). 1790 skrives, at frø af »den vilde røde spanske kløver« kan »for en tålelig pris fås fra Femern, ja også fra Fyn, hvor man nu i nogen tid med stor nytte har lagt sig efter den« (12), 1791 udføres fra Femern 7.000 kg kløverfrø (13), o. 1790 indfører pastor L. M. Wedel kløveravlen i SØSjælland, hvor mange snart følger hans eksempel; regeringskommissioner uddeler i slutningen af 1700-t kløverfrø til bønder, der vil begynde kløveravl og staldfodring, det kgl. Landhusholdningsselskab giver adskillige præmier for kløverfrøes udsæd (14). Men endnu lyder der kritik: »Denne foderplante [rødskløver] har så mange ufuldkommenheder, at intet uden den omstændighed, at de fleste eller måske alle de øvrige foreslåede foderplanter har endnu flere, kan give den første rang« (1797; 15).

Få år efter (1805) hedder det imidlertid, at »denne plantes indførsel i landøkonomien har i mange egne givet jordbruget en ganske ny vending og var den første væsentlige forbedring agerdyrkingen fik« (16); »at rødskløveren trives

Berritsgård på Lolland var et af de første steder, hvor man optog dyrkningen af rødskløver. (ES).

godt i fed, leret jord, at hveden efter kløver ... giver god afgrøde, at kløveren ikke udtærer jorden og dens frø ikke skal nedharves, men blot overtromles, er bekendt i Danmark for længe siden« (17). Rødskløveren er nu anerkendt som en værdifuld foderurt; på Sjælland dyrkes den til frøavl især af bønder i Hammer, Lundby og Køng sogne, SSjælland (1803; 18), den sås med byg eller havre og høstes det følgende år til høg, de næste tre år anvendes den til græsning og/eller nedpløjes som gødning, nogle landmænd sår frøene med avner på sneen over vintersæden, men i Jylland vil frøene ikke modnes (1806; 19). I NSjælland dyrkes kløveren fra begyndelsen af 1800-t (20); på Als 1807: »Enhver bonde har